

МАКСІМ ТАНК

НА ЭТАПАХ

ВЕРШЫ

ЧОРНЫЯ СКІБЫ — АКВАРЭЛІ — НА ЭТАПАХ

З партрэтам аўтара і ўступным артыкулам Р. Баравога

Выданне Васіля Труцькі

ВІЛЬНЯ
1936

Hansim
Rawn.

МАТЫВЫ ТВОРЧАСЬЦІ

Мансіма Танка

1.

Хвалі Нёмана, наднёманскія сенажаці, лясы і нівы
былі кальскай для мастацкай музы многіх беларускіх
поэтаў на чале з Якубам Коласам. Хараство беларус-
кай прыроды, „брывлянцістая росы” на лугах, дзе
бяжыць Нёман, разложыстыя дубы ў гаі, адзінокія гру-
шы на полі, съпелыя нівы з валошкамі. Высокія хвоі
прыбярэжных лясоў, плёўшыя вянкі з карэнняў на бе-
рагах Нёмана, — ўсё гэта давала фон для тэматыкі
сялянскай поэзіі, асабліва нашаніўскай. Да гэтага часу
ліра беларускіх поэтаў ап'явае абшары, дзе „струменіць
Нёман срэбраводны”.

Але ў сівога дзеда, беларускага Нёмана, ёсьць ня
менш славная і прыгожая сястра Нарач. Яна нібы
пакрыўдзілася, што так доўга абліналі яе ў беларус-
кай поэзіі, і пакрыўдзіўшыся пасылае туды свайго прад-
стаўніка—маладога песьняра. Вось крыніцы, адкуль
вынікае белага лірника Максіма Танка. Яго мастацкая
муза зарадзілася ў звонкім шуме медні-сасновага над-
нарачанскаага бору. Чорныя скібы палёў, пеністыя хва-
лі ńярачы і Мястры, а пазней шырокія этапныя даро-
гі былі яе кальскай. Гадавалася яна разам з поэтам
„пад шум непагоды”, пад крык кагарак і звон кайды-
ноў, пад „песьні чорнай зямлі” і рыбацкіх арцеляў. Ра-
зам з поэтам прайшла яна, гэтая новая ў нашай поэ-
зіі муза, свой малады шлях, ад вастрогу да вастрогу»
на Беларусі з кіем у руках і торбай за плячыма, з цэ-
лым ахапкам съвежых, новых, бунтарных песьняў
у грудзёх. І таму гэтая маладая поэзія такая блізкая
і зразумелая нам, тому ад яе вее съвежым пахам

чорных скібаў паднітай зямлі, сталёвымі аглосамі звонкай касы, съвежымі подыхамі ветру з над Нарачы, які спрадвеку „пaloшыць кашуло-дзяругу“ нашай этапнай Беларусі.

У 1912 годзе, калі Якуб Колас, поэт з над Нёміна, ужо пісаў свайго „Сымона Музыку“, у вёсты Гількаўшчына калі Нарачы прыйшоў на съвет Максім Танк. Прышлоў тады,

як расцьвілі верасы,
як расцьвілі ў бары
з звонам апушай расы.

Малому хлопцу усьміхаліся „зоры-зорныя“, а Нарач баіла казку - быль аб цяжкай долі. Не адзін раз бачыў ён, як сонца дагарае ў сіней пасьцелі калось-сю, і начэм змарыўшыся спачывае на межах,—

зоры ў косы ўпілягаець і цешыца.

Гэтыя малонкі ўпойвала сабе маладая душа Танка ажно пакуль Эўрапейская вайна ня выкінула яго з баськамі з родных межаў.

Вось што кажа нам сам поэт аб гэтых этапах раннянага свайго жыцьця.

„Сусветная вайна.

Быў малым, зламаў руку.
Фронт бліжэй падышоў да нашай вёскі.
Матка ахінула ў гаустую хустку, закінула на плечы торбу сухароў, чайнік і прылучылася да аблозу бежанцаў.

Дзьвінск.

На станцыі тлум: бежанцы, салдаты, раненыя. Матка пайшла па кіяток. Хтось у чорных, зашмальца-ваных шынэлі збліжыўся да мяне.

— Як цябе зваць?
— Жэня... Цукру мама казала на браць, і рука баліць. Башка пазнаў мене па хатнай хустцы.

Масква.

Матка перш служыла у папа, после у палкоўніка... Кастрычнік застаў на фабрыцы. Жылі далёка ад сядзібы на прадмесці ў падвале, займалі „койку“, размешчаную на прадмесці. Я шыць чатыры сям'і бежанцаў.

З гэтых часоў я зусім мала што памятую. Усё рассказала матка. Прауда, яе апавяданне шмат даўжэшшае — не адну пару лапіцей знасці-бы, пакуль да-кончыць.

1922 год. Ноччу хтось збудзіў мене: грэнца! Праз вакно поезда відаць была толькі чорная дажджлавая ноч. Поезд ішоў памалу. Монатонна шумелі на рельсах калёсы і дождж на шыбах вагону. Хтось стаяў пад ліхтаром, махаў рукамі і нешта кричаў. Але хутка зьніклі агні і чалавек. Толькі дождж мацней зашумеў, ды мацней закалыхаліся вагоны.

— Прывеході! — загаварылі ў вагоне.

— От і Polska kochana! — сказаў якісь работнік. У 1932 годзе спаткаўся з ім на этапе...

Школа. Памятую верш — „Кто тү jestes? — Ro-
lak talyu“, — памятую шырокую лінейку, пры помочы якой укладалі намі нацыянальную съведомасць і школскую мудрасць. Праўда, я лічыўся лепшим вучнем. У гумарыстычным съвягле нам тады рысаваліся такія вобразы, калі вучыцель пытавае — „со то?“ — паказваючы на печ, а вучань замест адказу паўтарае пытаныне, не разумеючы, чаго ад яго хочуць. Рагатапіусе — хто разумеў і хто не разумеў.

Першы беларускі верш я навучыўся з календана:

Корчмы ды вастрогі,
Крыжкі бяроэзкі,
Гэта наша доля,
Доля нашай вёскі ...

Гэты верш мне падабаўся больш як другі. Моі дзеля таго, што з нашай вёскі дарогі як раз ішли калі карчмы і калі вастрогу, калі бяроў і крыжоў на старым магільніку. А што да долі дык чуў, што з ака. лічных вёсак пазабралі ў вастрог хлапцоў.

Ганяў я тады на паству.

Больш неспадзянана для сабе, як для других, пачуў я пісаць.

Чуў — некаторыя гаварылі: — „! я пісаў вершы, гэта такая пераходная хвароба ... Але я бы было каму лячыць, таму і застаўся поэтам.

После? — пісаў і пішу.

Праўда, шмат вершоў згубілася ў вастрозе спраў, на этапах, а яшчэ больш засталася ў вастрозе сярод таварышоў».

З гэтих памастацку кінутых аўтобіографічных нарысаў відаць, што этапныя шляхи поэта пачаліся вельмі рана. На гэтых этапах адбываўлася і ягоная адукацыя: пачатковая школа ў Маскве, пачатковая польская школа ў суседнай вёсцы пасля вайны; расейская гімназія ў Вялейцы, якая зачынілася сама; пасля ў 1928 годзе беларуская гімназія ў Радашковічах, якую зачынілі; у 1929 годзе Віленская беларуская гімназія, з якой поэт, тады 15-ці гадовы хлапец, сам выйшаў, правучыўшыся месец. Гэта быў трагічны год у жыцці беларускага сярэдняга школьніцтва. А пасля гэтага зноў расейская гімназія ў Вільні і... этапныя дарогі „ад вастрогу да вастрогу“.

2.

Наша эпоха — эпоха вялікіх уздымаў.

На замену капіталістичнаму ладу, з нізоў ад чорнай зямлі, фабрычнага станка і машыны — падымнаша і нарастасе магутнае сіла працоўных масаў. Ідзе новае

будаўніцтва, ідзе змаганье за соцывалізм, за вызваленіне. Пры гэтым змаганыя вёска, эканамічна зруйнаваная крэзысам сусветнай капіталістичнай гаспадаркі, ідзе ў нагу з горадам і нават часам апяраджае яго.

Гэты ўздым, гэтыя настроі, як у лястры, находзяць адбіцце ў літаратурнай творчасці. Калі да гэтага часу ў сялянскіх поэтаў, над каторымі вычуваеца ўлада зямлі, матывамі творчасці былі: хараство прыроды, сялянскі быт, праца, гора, цік, сълёзы, то цяпер, калі вёска разбуджана вялікімі сусветнымі падзеямі, змаганьнем за нацыянальнае вызваленіе, барэбай за варштат працы — за зямлю, — то цяпер гэты кірунак у літаратуры можна азначыць бунтам зямлі.

Гэты бунт, які падымаша ад чорных скібаў, прыходзіць на замену тому пэрыйду, які адбывае ў сабе матывы народнага адраджэння. Тады трэба было яшчэ даводзіць, што мы людзі, або хочам „людзьмі зважацца“, там была скарга, часта сълёзы, трэба было расчуліць съвет сваю надоляю, трэба было перамагаць наўволніцкую псыхіку, якую ў спадчыну ад вякоў пакінула для нас практиката панічына. Цяпер у поэзіі іншых думы, балдёры настроі, бунтарныя песні...

Самы малады тут у нас Максім Танк прыйшоў у беларускую літаратуру цвёрдым шагам у „жалезным маршы“. Яму „ў новых маланках, ў новых громе момолатах выкутых песьняў“ песні быў грудзям стары свет. Нама часу разважаць над цяжкім жыццём, трэба ісьці змагаць наядолю і напраўду.

Грамадой пайдзём наперад,
возьмем за грудзі бяду!..

У гэтих песьнях і маршы выкоўваюцца сільныя харектары, байсы-змагары, якія „звонка“ і „бунтарна“ умеюць любіць сваю Краіну. Затое і даеца цвёрдая перасцярога слабым:

Толькі шэрэгаў каб нам не ламалі!
Хай з паўдагоги,
хто слаб, альходзіць!
Хворых на сэрия, грудзі і ногі
трэба на браць у паходзе!..

Тут „на пераломе жалеза і песьняў“ ужо чуеща
сільная воля да перамогі. Гэта воля выклікае ў поэта
вось такія слова, калі ён затрымаўся на родных за-
гонах:

Не парадзіш, грудзям цесна
між палосак і разор.
Наклеўшым бунтам-песьній
ўскалыхнуў-бы так прастор.

І, калі бура іскры разадзьме ў пажар, у поэта
адно жаданье:

Хай тэй буры алгалоскі,
хай пасыпіца загар
і на песьні мае вёскі,
і на стрэхі, і на твар.

З вёскаю поэт видзе гутарку, сыпе щудоўнымі
словамі, з „перавонам съмеху“. „Кідае пажары“ туды,
дзе „усе паснулі“, кіча з новай сляй распаліць горны
і пакінучь плаць „над жыцьцём сабачым“. Яго песь-
ня часам п'янай ад бунтарных і гнеўных парываў, ча-
сам шумная і вясёлая ад радасці блізкой перамогі,
плыве звонкімі пералівамі над прасторам ніж, заглядае
пад стрэхі і ў падземельні і абрываеца дзіўнымі акор-
дамі, якія „гордым рэхам“ падбираюца да кожнага
жывога і здаровага сэрия. А сам поэт праз „шум не-
пагоды“, праз дождик і хмары, што павіслі над Пры-
пяцьцю, бачыць там за „апошнім этапам“ Новую
тэрыторыю. „Ня з торбою песьняў жабрачых“ вернецца
абліччам“ і рассkажа, што

Нямала песьняў ёдзьвігает шэрай восеньню,
і топчуць ветры іх вясеніні марозамі...

Шмат іх развеселі рукамі скутымі,
удаль інучы шляхамі доўгімі, вастрожнымі.
Але на нівы нашы песьні яшчэ вернуцца,
зазвоніць чорнымі барознамі, разорамі
і зашуміць прасторамі бязмежнымі,
і засіненосьць Василькамі і вазёрамі.

А вёска, зьвесіўшы „чупрыну саломенных стрэх“
будзе слухаць свайго „песьняра-валацугу“, што „сэр-
цам півучым“ так прыгожа іграе на „струнах зары“
новага, вольнага, шчасливага жыцця.

3.

Ад чорных скібаў, ад палосак і разораў поэт тра-
пляе ў горад. Ён бачыць цяжкае жыцьцё работніка,
акі туліца ў падзямельні і сьпіль на „карэлай пас-
целі“, працуе пры слабым сьвятле малога аганька пад-
валнай лампы. Ён чуе голас „аб мазолях і аб долі
чорнага жыцця“. Горад навучы поэта выходзіць на
вуліцу ў жалезнім маршу, з работніцкай масай пады-
машь пліты і камень... Гэта лодзі шукаюць працы
і хлеба, шукаюць сонца, бо яно рэдка заглядае на
сырыя съцены падвалу.

Бунт чорнай зямлі і „жалезны марш“ работніцкай
масы, звязанай з фабрыкай і машынай, з поэзіяй ко-
мплектуючай працы, — ідуць супольным фронтом да пе-
рамогі.

Разам з гэтай сялянска-работніцкай масай ідзе ма-
лады поэт і ў сваёй поэзіі дае сынтэзу бунту зямлі
і жалезніх удараў молата:

Я ў кожным пажары,
я польмы брат;
я ў кожным удары
жалезных лапат.
У трансмісіі звоне,
у шуме турбін
і ў песьні шалёнай
сталёвых машын.

Я ў чорных загонах,
У скібах цяжкіх
І тык перавонак
Між ніч залатых...

Змагар ведае, што трэба рабіць, ідуць да штурму: — Вугло дай ў горны! — Бо трэба гаргаваць жалеза і сэрца. — Гесыні дай ў горны! — Каб напаліць іх да чырвона і сагрэць, як сонцам, грудзі і руکі, і каб бысь гатовым кінучь вокліч:

Путы дай ў горны!
Мы их Ударам молата скрытым,
толькі молатам лепшая доля куцеце!

Нічога дзіўнага, што першыя маладыя шагі поэта
адразу ацанілі ўсе тва, што ідуць статыкаць „вясну бе-
ласьнежкую“ свайя Беларусь.

4.

Калі першы этап на жыцьцёвай сцежцы для Мак-
сіма Танка закончыўся вастрогам, поэт на падзе ду-
хам, толькі яшчэ больш пельна і востра прыглядзеца
да жыцьця, да душы чалавека. Ідэя волі не пакідае поэта
нідзе. Ён арганічна звязаны з ёю. З вастронага вакна
пятлівым вокам творчага натхнення кідае ён на шля-
хі працоўнай Беларусі, на тва шляхі, дзе трэба пра-
церці „завялены сълед“, каб новаю вясной засяць іх
вольнымі песьнямі.

Вясною новаю з-за крат
з сунёю поўнаю зярнат
нас выйдзе шмат, як цёмны бор,
на скібы чорныя разор.

На ўсім аднак, у каго

над жыцьцём, пакрытым арыштанскай сьвіткай
рассып'ягаў зарою сіні васілек,—
на ўсім будзе суджана такое щасце: некаторыя яшчэ
„да дна“ выйдуть з радоў, забытая сухотамі, зроджа-
нымы ў сырых мурох вастражнай цэлі.

Яшчэ цёмана. На было съвітка.
З нар спусцилася белая рука.

— Што, таварыш, съпіш?.. —

Эх, к чорту гэткая работа!

Сам казаў яшчэ жывіць ахвота, —
І раптам пальную гэткае глупства...
Таварыш!..

Здаецца, турма навучыла падыходзіць так проста
да самага апошняга акту лодзкага жыцьця—да съмер-
ці. Але гэтае першае ўражанне звыкае, калі мы уба-
чым вязня аднаго ў цэлі са сваімі думамі после
съмерці таварыша. Нахлынуўшы з волі вобразы рас-
піраюць съценны.

І паслухай, хоць ты съпіш,
Сяньня там далёка на Палессі
Зашывілі сасонкі ціха ў лесе,
Зашывілі і вербы і бярозы
пад кудлаты белы ветру шум.

Такімі контрастамі вобразнасці Танк умее выши-
снуць з душы найбольшое спачуцьце і пашану да тых,
што вас болей ія ўбачаць

У час крывалому гарачы.

А башком ён не напіша аб съмерці сына.

Можа калі глянучь на гасцінец...

— Сын ці не?..
У кожным падарожным,
на гасцінцы шэрым,
паміж жоўтых, чорных, белых калян
вечная надзяя застаненца ім ...

Хоць старая матка плача пад вастражнаю съя-
ной, што падаянку сыну не прыняла стража, але поэт
не пасказвае, што яна плача, бо лагадала саб
съмерці сына.

І діліці сълёзы горкія
тварам эмборічным старым,—

пэұна гнаны непагодаю
біуся монда ў вочы дым.

Таксама бацька пры спатканні с сынам

Успомніў жыта і авёс ...
Я вочы ... мокрыя ад сълёз.

Вось дзе мастацкая праўда! Яна на ведае галась-
лівых слоў! Яна прыкоўвае да сябе праўдзівымі са-
кавітывімі вобразамі.

Гэтая малонкі з вастрожнай тэматыкі У сваім
рэалізме, У сваій вобразнай праўдзівасці і законча-
насьш, здаецца, на маюць ройных у беларускай поэзіі.

Ідзе поэт сваімі шляхамі - этапамі, выскубае на-
туочы сыпе мэтафарамі і вобразамі, якім, здаецца, чесна-
чы хмар" падаюць ягоныя песні "запацістымі іскрамі",
сабірае іх працоўная Беларусь і пляне вянок славы
маладому поэту.

Закончыўши свой першы этап, Максім Танк пры-
шоў у беларускую літаратуру з гэтым зборнікам і тут,
іншыя недахопы, якія труда аблінуць пры пачатку лі-
шай величыні. Думаем, што нам яшчэ прыдзешча быць
сведкамі, калі ягоны талент падымеша да Сузор'я — Купалы - Коласа.

R. БАРАВЫ.

На пісаў - бы, не складаў - бы,
думы, мае песні,
каб на вецпер, не зялёны
вечер на прадвесні;

каб на вербы над маглай
і на шум бярозкі
над гасцінцам сіратлівым,
над родзімай вёскай;

і на кагарак пужлівых
над балотам шэраг,
каб на бласця так Нарац
аб пяшчаны бераг;"

каб на тыя маладыя
дні ў мурох вастрожных,
песні скучыя жывыя
з калкін дарожных;

каб на сокалаў тых стада,
што ў мурох закулі, —
эх, вы, думы, мае песні,
люdzi - б вак на чулі.

Думы моі. Думы моі,
На - що стамі на паперы
Сумніми рядами? —
T. ШЕВЧЕНКО.

ЧОРНЯ СКІБЫ

* * *

А ўсё-ж зарнуся я к табе
плугом узорана я ніва
і песьні новыя сяубе
Сыплю ў зялёных пералівак.

І прывігаю новы дзень,
як першы ледаход на рэчы,
і песьня, нібы лятуцень,
заплача щасльцем на жалейцы.

І полем новым я пайду...
Напеў забыты вечер съвіща
і гонішь мокрую зару
на медна-горкае іржышча.

І з шэплым щасльцем у грудзёх
спаткаю, вёска, тваю восень,
пад скрып разбуджаных дарог,
пад шум разбуджаных калосьсяў.

Ляжыць дарога сотні мінь...
А вечер неба сінь распляскаў,
і сънцік дзень заутрашні і быль,
мая саломенная вёска.

Мо' пад дзіраваю страхой
прыпомніць месец белабокі

матулі згорбленай, старой
блізкіх, знаёмых і далёкіх.

Варнуся ў вёску пад вясну

іграшь над речкай ў вербалозы
і з песьмай новаю прайду
на польнай стоптанай дарозе.

14.III.1936

ПАЛАВІЧНІК

Поле, як неба, шырокое...

Струны - барозны ляглі
і зазвынелі глыбокі
песьмамі чорнай замлі.

Конік ідзе, спатыкаеша.

Думы, як стада варон,
циха спусьціліся раніцай
на палавічны загон.

Трэба ўзараць ніву чорную,
трэба з сям'ёю прахыць,
скібы паднітыя горкія
потам ў засуху падіць...

Ночы ніраз недастання
трэба скасіць і зьвязаць
у звонка снапы валавянія,
правы голову аддаць...

Цягнуцца думы барознамі,
чорны эмываючы пот,
дзе загарэўся з барозамі
золатам сінім усход.

З песьмамі сяньня сталевымі
там распачалі сюбу, —

нам яшчэ сіламі новымі
треба падніца барацьбу.

Поле, як неба, шырокое...

Струны - бароны ляглі
і зазывелі глыбокімі
песьнямі чорнай зямлі.

6.V.1936

ЖАЎРАНACK

Гэта было рана —
рана,
паласой ішоў вузкой —

вузкой ...
Нібы шэрэй воўнай даль заткана
мяккаю вясеннюю іглой.

Думкі нібы хмары —
маіх вечных мараў сны —
сабраліся на маршчынах твару
у вясенни, цёплы дзень вясны.
Толькі над вузкім загонам

звонам

зазывенчых сълёз

з бяроз
жайранкаву песьню з перазвонам
ветру хтось у грудзі ўнёс.

Што вігаеш з песьней?
Мо' з гары ляпей відаць?
Можа ужо тлес на прадаесмы
новаю зарою неба гладзь?
Шмат раз уходзілі ў гору

к зорам —

не глядзець-же век з мяжы,

з мяжы ...

Што-ж ты разъязвінеўшыся гаворыш —
сваі песьняй-звонам раскажы!

16.III.35

ЧОРНЫЯ СКІБЫ

Плуг у руках.
З ім чарадзей я на чорных загонах
у шэрай сармазе і ў лапцах лазовых...
Чорныя скібы кругом...

1935

скібы кругом...

Плуг у руках.
З ім чарадзей я на чорных барознах
у шэрай сармазе і ў лапцах лазовых...
Чорныя скібы кругом...

скібы

кругом...

Дыхаюч грудзі
шырэй і шырэй
снім прасторам і дальлю.
Што-ж не ляціш ты жалезная вырай?
Чорныя скібы
кругом...

скібы
кругом...

Б'еща заб намень
стадёвы нарог.
Конь упраесца, скібы цажкія...
Глянь! — на уходнай старонцы
іскры!

Барозны затлелі зарою!...
Выарым хутка і сонца!
Чорныя скібы
кругом...

НА МЕЖАХ

Заблудзіўся сіні вечер між нівамі,
ткаў узорамі сінія думы,
прабагаў каласстымі грызвамі,
прабагаў між калосьямі шумам, —

шумам тым, што ў цэлі за кратамі
не даваў днём і ноччу спакою;
думы тыя, што вечна аратаму
сьняща над паласой-баразною.

Час настаяў, каб загоны шырокія
ты заселі, а сеяць ўжо можна.
Хай глыбей плуг барозны глыбокія,
хай глыбей рэжа грудзі барознаў.

Даўно бураю хмары развеяла.
Зары струнаў дрыжадзь валахонцы.
Выйдзі, сейбіг сусветны, ды весела
выйдзі сеяць, таварыш, да сонца!

Заблудзіў сіні вечер між нівамі,
ткаў узорамі сінія думы,
прабагаў каласстымі грызвамі,
прабагаў між калосьямі шумам.

6.V.1934

ПЕСНЯ

Прыйшла з батрацкіх
ты сяліб
і ад саломянай страхі,
ад бараны,
цяжкой сахі,
і ад сырых
і чорных скіб.

Прыйшла ад бур
і чорных хмар,
прыйшла і з веснаходам ты,
твае на'т сълёзы
запаты
зары сушыў,
паліў загар.

Прыйшла з батрацкіх
ты сяліб
і ад саломянай страхі,
ад бараны,
цяжкой сахі,
і ад сырых
і чорных скіб.

1935

* * *

Загараліся зоры зорныя —
зоры зорныя над паласой;
ды зьбіраліся думы чорныя —
хмары чорныя над галавой.

Зажурлыліся вочы сінія

непагодаю, ці мо' на дождж.
Савой - птушка юмна крываю
прылацела з лясоу ціха ноч.

Дзе палотнамі саматканымі
поле съцеленца ўдель за ракой,
там пайшли сыны з партызанамі,
ў партызанскі паход грамадой.

Лі даль съцеленца дыму хмарамі,
і затлесе зарою ускод,
ци глядэць да дна ноch пажарамі
на раку, на застыўши чарот, —
ўсё старэнка маці моліца
за дзяцей, партызанаў сваіх...
Калесом між зор месяц коціша
па дорогах паднебных глухіх.

14

1935

КАСЕЦ

Выйду я ў поле з вострай касою—
сонца на ўсталала яшчэ над замлёю —
треба яго спатыкаць.
Кіну сталёвых ўдалъ адгалосы,
стану, пачну я касіць у пакосы, —
неба зардзелася гладзь.

Доўга зывіней звон касы сіратлівы,
дзесьці пачуцься, далёка над нівай,
ў цішы калосьці і ніў.
Быццам ў адказ на прызыў адзіночі,
звон кос пачуцься далёкі, далёкі —
песні магучай прыліў.

Ударыла рэкам у мены вузкія,
і зашумелі шнуры залатыя
з песніяй сталёвой касы.
і у пакосы з устаішай зарою
клаліся цвёрданія мазольнай рукою
горкі палын, каласты.

15

З КАЛАСАМІ

ТАМ, ДЗЕ ШУМИЦЬ КАЛАСІСТАЕ ГОРА

Маўчыць васільковая ніва,
маўчыць каласістая гора.

Адзін толькі вецер кудлаты
кульгаючы шэпча, гавора.

Гавора ён міе наўбылішы:
аб шчасці вузкой паласы,

аб долі крывавай, мазольнай,
аб песьнях сярпа і касы.

Лятуць сінядымныя думкі,
як з ветрам кульгавым, кудлатым,
ад вуліц к гарбатым палоскам,
ад фабрык к саломянным хатам.

Маўчыць васільковая ніва,
маўчыць каласістая гора.
Адзін толькі вецер кудлаты
кульгаючы шэпча, гавора.

XII.1933

— Гісторыя гэта малая,
нібы акурак папяроскі ...

Было відаць Неба,

хочь хмара кавалкам сярнагі
вісела сівая

на комінах фабрык,
на вецицы худым

эзгорбленай з сцёжкы бярозкі ...

— Гісторыя гэта малая,
нібы акурак папяроскі ...

Гавары!...

... Ей было год ...

На модна з гадоў пачынаць!
Чырвоную хустачку помню
і сонца ў вачок ...

На'т колер вачэй на ўспомню ніяк.

І так —

было гэта ў жніва.

Ішоў з сенажаці я нівай,
серп гарэй у яе у руках ...

Што-ж, ісьці мо' далей? —
і стаяць неяк страх ...

Эх, хаця-б з каласамі на эжала!..
А ў грудзёх маіх штось зіграла —
Толькі часам вясна так іграе ў грудзёх,
нібы вецер з далёкіх этапных дарог ...

Заглядзеўся, стаю.
А яна усё жнецъ ..

ніва тае, як снег ...
серг бліжэй да мяне, —

ні стаяць, ні ўцякаць — як прывязан, аж съмех ...

Эх, хаца-б з каласамі ня жала!.
У час нядобры падумашь прышлоса, —
праклінаць можа лёс?..

Грауда, што не сярпом,
але толькі і толькі вачамі
мяне зжала між ніж
з каласамі.

НАД НАРАЧЧУ

1

Сонца доўга ў калосьці згарэць не магло.
Прыйдзе і ноц — на бярозы павесіца.
Месец прыйдзе, скамарох, у сяло
з чорнай, кудлатай мядзведзіцай.

Выплылі хмары — авечак табун
Выгнаў на поле шырокое вечер
І заграў шумам збуджаных струн
На зачараванай жалейцы.

Сыпіш неспакойна ты, вёска мая,
Сны каласіста-узорнія ткуцца
там—дзе спаткалася з небам замгла,
там—дзе бярозы сумуючы гнуцца.

Вечер гармошці чупрыну маю,
ветрам палошчиць кашуло — дзяяругу.
Слухай-жа, вёска, я песьню съплю!
Слухай свайго песьняра — валацулу!

2

Сонца ў сінія пасьцелі калосьці лягло,
толькі вечер яшчэ не нацешыца.
Месец прыйшоў, скамарох, у сяло
з чорнай кудлатай мядзведзіцай.

Толькі ў хаценаднішай агонь не пагас,
паміж плеч праціскаеца бокам.

Пляцець лапці і байку стары Аланас,
тчэць і вяжыць арцель падвалоку.

Часам роем густым зашумяць галасы:

— Мо' зямлю будзем грызьці з палосак ...

— Абцилі прыйсьці рыбакі з - за Касы
і з над Мастра, з-пад мядзельскіх вёсак.

Ціка жаліца-плача ў калысцы дзіця,

у хаце душна і дымна і чесна,
а за працаю хотэць нібы думы жывіця
разагнаць хоча дзіўнао песьняй.

3

Ноч на межах гарбатых змарыўшысь лягla,
зоры ў косы ўплягтаець і цешыца,
і памалу гасьціцам выходзе з сяла
скамарох з куллатай мядзьвядзіцай.

„Грацацдзілі праз невад мы возера ўсё,
як далонь помнім дно і затоці ...”

дзе балота, пясок, лес зялёны, трысьцё ...”

Вяжыць ціка арцель падвалоку.
„На руках наших вечна рубцы, мазалі;
прийдзе з песнай дажджіўю восень ...”
прыйдущі з торбай у хаты галодных дні ...”

Не! лепш з долія за грудзі вазьмёмся !”

Цішыня. Ды ізноў буры шум — галасы
хвалай чорнай збунтованай ўдарцаць.
— Зэўтра з сонцем арцелі прыйдущі з-за Касы,
зэўтра ўбачыць нас шэрэя Нарац.

25. 1. 1936

ЗА РАБОТАЙ

— Горак баграці хлеб, горак!
Долю клянеш сваю часам.

Кончылі мы капаць насып,
і завярнуў я у горад.

— Ты ўжо на раз гаварыў нам!
Бэльку спусціці-бы на вонты!
А што, тытун нам на змокне?

Валец прыцісніў-бы кінам!..

— Разам служыў з твайм братам ...
Працы, брат, праца на роўна.
Сталь выліваючы з домны,
змынешся потам дзесятым.

— Што-ж тут банкрату ця відна?
ты пашукаў-бы, Гаўрыла!
Кранам канат падхапіла !
Гэй, там! разгружай вінду!..

— Помню, як сяння, матарам
пальцы яму адарвала,—
пагараваў. ён нямала,
эзведаў нямала ён гора ...

— Можа на вінду хто гляне!
Што там арцель ўса пабега ?

Эх, абарвалася цэгла!..
Эబіла жагось з рыштаданыя!

— Што-ж, і съявашь не ахвата,—
Ціха арцель гаварыла.
Вінда скрыпела і ныла,
Ціха кіпела работа.

1933

Я ў КОЖНЫМ ПАЖАРЫ

Я ў кожным пажары,
я полымя брат;
я ў кожним удары
жалезных лапат.

У трансмісіі звоне,
У шуме турбін
і ў песні шалёнай
сталёвых машин.

І ў грознай іх цішы
у бурлівый дні.
Як вечер калыша
пажараў агні.

Я ў скаргах і сълёзах
удоў і сірог.
Я ў шуме бярозаў,
я сам веснаход!

Я ў чорных загонах,
У скібах цяжкіх
і ў тых перазвонах
між ніу залатых...

Я грудзям штось цесна
ад марав і дум...
Расьсее іх песні
гарацы самум!

Рэзанеца віхурай
і ўдалъ паляціць
із рэхам, як з бурай,
да сініх граніц.

Ты чую яе пэўна?—

як хвали марской,
бунтарны і гнеўны
тэй песні прыбой!

1935

I ПЕСНІ I СОНЦА...

Ці поле заносаць сънягамі машелі,
ды неба вясною зазвоніць, як медзь,
і вербы зялёны свой шоўк раскудзеляць,
ци верас пачне шэрай восенню тлець,—

ілзеши ты, мой браце, і з горбай на плечах
навуку мазольна сабе здабываць.
А ногі змарыліся, жывірам калечыць,
і вочы расцьвіцьлы сумна глядзяць.

Ды лапці твае—растрапталіся лапці;
кашулья — дзяруга, сармяжына — з лат.
Ты ў школе работнік, і дома шмат працы...
Ну што ж ты задумаўся, брат?

На можаш мо' съязміць, што мовай на роднай
гаворца табе пра чужое жыцьцё,—
на шумам бароз і палосак гаротных,
на матчынай песнінай, на песнінай касцоў?

А так-бы хадеў ты убачыць съвет новы,
людзей, як і сам, і их думы пазнаць,
а вырасши — плюгам цяжкім і сталёвым
пад новы засець сваю ніву ўзараць.

Што-ж стаў і задумайся, мілы мой браце?
Жыцьцё будаваць, эх, пара ўжо, пара!

На раз мо' змарыўшыся кроюю заплачам,
але з гэтых сълёз загарыца зара.

І ўбачыши свой край ты яцчэ у съвітаньні,
у шолаху цхім усходніх зарніц...
Ты мусіши змагацца, а ў гэтым змаганьні
і песьні, і сонца і волю здабыць!

1936

П'ЯНЫ БАЯН

1

Выйшаў ён на вуліцу

у расшытой кашулі.

Пыл з-пад лапця курыца:

— „Што-ж усе паснул?“

Мала яму вёски —

размахнудца цесна;

курыць папяроску,

на трохрадцы песьня.

Золата - чупрына

не кладзеца гладка,—

дымам жоўта-сінім

үеца із пад шапкі.

2

Выйшли людзі, дзівяца:

— Ну і малайчына!

Скуль так песьні сыпняча?

Слухай, Кацярына!

„Над жыцьцём сабачым

годзе уко плакаць!

Выйдзэм і паскачым,

накуль стопчым лапаць.

Стопчым — дык атолкам

уздымім пылу хмары,

на ўсю вёску ёмка

съвісным, прыударым!“ ...

3

Прынагнулась коласам,
залацтай грывай,
зашаптала голасам
васільковым ніва.

Галасы нягладка

ўсхвалявалісь сп'яна,
плакала трохрадка
у руках баяна.

Шлопатам легенды
яе песьня пълеща,
перазвонам медным
падабралась к сэрцу.

4

— „Эх-жа ты, гаротная!“ —
і назад адкінуў

думы пералётныя,
золата - чупрыну —

„Кожнаю вясною

мы выходзім шырэй

ды над паласою

спатыкаем вырай.

Эх ! яшчэ на звоняць

яе пералівы

сарод наших гоняў,

сарод наших ніваў“ ...

5

Пальцы хвалай дробненькая

па басох прайшліся;

галасы гармоніка

золатам ліліся.

„Век хаджу дарогай,
пучаявінай польнай,

на крывых парогах,

з сваей песьней вольнай.

Як ў салому стрэхаў,

ў ваны думкі мары

з перазвонам съмеху

кідаю пажары“.

6

„Ведаю: ў панурую
ночы непагоду

разадзьме іх бураю

з заходу да ўсходу !

Эх, рукою мазольнай
з новай сляй съежай

распалице горны !

Вясна прыдзе ў госьці —

грамадой ідзіце

і да шпіку косці
ніву узарыце !...“

7

Песьня абарвалаася

нейкім дзіўным шумам

і закалыхалася

рэхам ў сэрцы тлуму.

У гэтым рэху гордым

думак ўсхваляваных

чуліся акорды

п'янныя баяна.

Не загінуць пэўна
яны ў час віхуры.

Съвет ўскальшашаць гнеўнай,
непакорнай бурай.

— звонка зноу закукавала, прыпомніў тых, што не прыдуть і тых, што вернуца ня мала і песьняй поле ўскалыхнуць.

ЗВЕСТЬ

Эх, вы песньі	ЧОРНЫЯ СКІБЫ	Ср.
А ўсё - ж вярнуся я к тебе.		
Палавічнік	7	5
Жаўранак.	9	9
Чорныя скібы	10	10
На межах	12	12
Песня.	13	13
Загарэліся зоры зорныя.		
Касел	15	14
Там дзе шуміць каласістая гора		
З каласамі	16	16
Над Нарачу.		
За работай	17	17
Я ў кожным пакары		
І песні і сонца.		
П'яны баян	19	21
Над вазёрамі.	23	23
Ой ды на зары	25	25
Дарогай.	27	27
Прыдзём яшчэ вёска	30	35
Вечер польны і вясенны		
Да штурму	32	37
	33	38

АКВАРЭЛІ

Ақаарзі разылла вясна на полі	41
Усюдь сънег	42

ст.

На беразе.	43
Мы ідзём	44
Вільня.	45
Пад вясенныі чаромухі шум	47
На вясковай вуліцы	49
Вясной.	50
Бор	51
Заграла скрыпка	52
Легэнда	53
Сфінкс.	55
У Рыо-дэ-Жанэйро	56
Nord - Ost	57
Lіха ў порце.	59
Ходзіць велер	60
Пад шум непагоды	61
Ціха ноч.	63
У падзямелыгі	64
Жнівам	65
Падымалася зара	66
Баб'е лета	67
Прывады	68
У маршы	69
Ня плач	71
Зазімак.	72
Дарога.	74
Серп сонца	75
У непагоду	77
Ціха так ціха	78
Кальхаліса цені ліхтароў	79
Люблю Цябе Краіна	80
Весткі	81
Ой на гніце ветры	82

ст.

НА ЭТАПАХ	
Хто пачуў тваю песьню.	85
Не падуць расой.	86
Вагон калыша.	87
Нямала зор апала ў Нарач	88
У вагоне	89
Нарач як мора	90
Ізоў я тут.	91
Над паласой	92
З поля полем ідуchy	93
Эх калыхаліся сосны	94
Начная цішыня.	95
Над Прыпяццю	96
Да дня	97
Вянок	101
Першы сънег	102
Сэзановец.	103
На шляху дзікіх гусей	104
Заснула казка	105
Вэёры, вазёры	106
У завею	108
Пад вастрожнай съянной	109
Спаканыне.	111
І я няраз ў мурох вастрожных	112
Мы непамарэм.	113
Ліхтары над водко	114
Эстрады	115
Рят першы	117
Ясна зоры гарэлі	120
Ткала я ткала палотны	122
Зара плоце.	123

МАКСИМ ТАНК
(Евгений Иванович Слуцк)

На этапах

Стади

Факсимильное издание

Минск. Издательство «Минская литература»

На белорусском языке

Кніга выдадзена на Грамадскіх пачатках
Выданне падрукаванна з эзенцыяра.
Які захопіліца ў асабістай бібліотэцы
піснімінка Адриана Ліса

Падл. да друку 21.04.83. Фармат 60×88^{1/16}. Папіра аф. № 2. Афестыя друку. Ум. друку. арк. 382+0,12. Ум. +0,05. Прінты. Ум. Фарб.-літ. 9,96. Ул.-вид. арк. 3,89. Тираж 10 000 экз. Зак. 3621. Дата 60 к. Выдавецтва «Мастацкая літаратура». 220000 Минск. Прассея Машу-
рапа, 11. Мінскі ордэна Пратоўшчага Чырвонага Сцяга пагранічнай войскі МВД імя Я. Коле-
са. 220005. Минск, Чырвоная, 23.

4702120200—158
Беларусь
М 3024(05)—83

© Видавецтва «Мастацкая
літаратура», 1983.